

Eläinten maailma

Sarjakuva on graafisen kuvakerron väline, ja kuvitteelliset kertomukset eläinhahmoissa esiintyvistä ihmisistä ovat aina kiehtoneet ihmisen mielikuvitusta. Siinä onkin jo syitä kylliksi, miksi satueläinhahmoista on tullut eräs suosituimmista sarjakuvatyypeistä.

Kirjallisuudesta voimme poimia joukon esimerkkejä uuden-aikaisista eläinhahmoista: Saltykov-Sjtjdrinin "Satuja", Karel Capekin "Salamerisota", Orwellin "Eläinten vallankumous" ja Richard Adamsin "Ruohometsän kansa". Lastenkirjallisuudessa on ilmestynyt melkoinen valikoima erilaisia muunnelmia "Pekka Töpöhännästä" ja "Kailikossa suhisee"-kirjasta. Mutta tekniikkaa voi käyttää monipuolisemmalla tavalla hyväksi sarjakuvan kaltaisessa visuaalisessa taidemuodossa, jossa eläinhahmoja ei tarvitse kuvailla, vaan ne ovat jo olemassa "toisella tasolla" kuin itse kertomus.

On houkuttelevaa pitää eläinmuotoa sarjakuvan paljastavimpana graafisena esitystapana, yleisenä tyyllisenä huomiona taiteilijan asenteesta kertomukseensa. Jossain määrin niin varmaan onkin: eläinmuodon käyttöhän on eräänlaista sterilointia, karrikoinnista. Mutta karikatyyrillä voi olla vaihteleva eri piirtäjistä riippuva sisältö. Itse asiassa eläinkirjat sisältävät suuren rekisterin erilaisia tyyplejä, taiteellisia päämääriä ja esityksiä, joiden tulkkeina toimivat eläimet.

Helppotajuisempia

Yksinkertaisin syvä eläinhahmojen käyttöön löytyy luultavimmin perheen pienimmille tarkoitettuista sarjoista. Lapsen on helpompi tajuta eläinhahmoja kuin ihmishahmoja, ne yksinkertaistavat todellisuutta ja luovat siihen kevyen mielikuvitusetäisyyden. Puhtaasti käytännöllisesti katsoen eläinhahmojen puolella on se etu, ettei niitä tarvitse käsittää selvästi lapsi- tai aikuishahmoina, vaan aikuisten sosiaalisiin rooleihin voidaan sekoittaa ajattelu- ja toimintatapoja, joihin lapsi voi samastua.

Lastenkirjakriitikko on keskustelunaiheena ollut kysymys. Onko tällainen yksinkertaistus pedagogisesti oikein vai väärin, vaikkakin riepotelevana ovat olleet vähintään yhtä paljon kuvakirjat kuin sarjakuvatkin.

Inhimillistetyt eläimet johdattavat lapsen huomion pois todellisista yksilöllisistä ja sosiaalisista ongelmista. Ne "käyttävät luontoa väärin" ja hämmäntävät lapsen käsitystä oikeista eläimistä. Eläinhertomuksen mielikuvituspinta vaikeuttaa kertomuksen arvojen punnintaa, jotka usein ovat vah-

Ulf Frödin: Älgen är lös

vasti konservatiivisia. Psykologisen luotettavuuden vaatimus pienenee ja mahdollisuus käyttää kaavoja kasvaa muihin kertomustyyppisiin verrattuna.

Tuttuja ja selviä

Osassa tästä kritiikistä

on varmasti paljon peräkin, mutta on osattava erottaa pelkkä muoto sinänsä tiettyjen piirtäjien ja käsikirjoittajien tavoista käyttää sitä. Vähän kummallist- niinkään on kriitikoiden asennoituminen pisimmälle inhimillistettyihin sarjoihin. Eikö viekas yhteiskun-

Ma - meidän maailmamme

tarkoitetuissa tarinoissa. Aikuisille ja varttuneemmille lapsille eläinsatujen sovinnaisuudet ovat niin vanhoja tuttuja ja selviä, että ne tuskin aiheuttavat tulkintamisvaikeuksia sen enempää kuin tarinat, joissa on vain ihmishahmoja. Näissä sarjoissa ovat sitä paitsi eläinhahmojen käyttöön päämäärät yhdenmukaisempia. Kun niitä käytetään yksinkertaistamiseen, on tavallisesti kyseessä satiiris-karikatyyrinen yksinkertaistus.

VAAETTEET JA TALOT

Vaatteettomat eläimet, jotka elävät jokseenkin luonnonmukaisesti ovat sarjakuvissa melko harvinaisia (en laske mukaan kotieläinsarjoja, joissa koirat ja kissat ajattelevat Pitkon ja Karvisen tapaan). Tällaisia harvinaisuuksia ovat esimerkiksi Macherot'n aiemmat Klorofylli-albumit.

Siihen verrattuna voidaan pistää merkille valikoima erityyppisiä inhimillistettyjä eläinhahmoja eri sarjoissa. Macherot'n Sipuleenassa eläimillä on yksinkertainen vaateparsi, mutta ne asuvat luonnossa. Andreassonin Maailman Vahvimmassa Nalessa eläimet asuvat taloissa metsässä. Walt Disney'n sarjassa Pikku Hukka asuvat eläimet inhimillisessä maalaisyhteisössä, mutta pysyvät edelleen possunlihalle persoina petoeläiminä.

Tavallisin on kuitenkin täydellinen inhimillistäminen: eläinhahmot muistuttavat ihmistä kaikesta muun, paitsi ulkonäön suhteen.

MORAALISTA SATIIRIA

Eläintarinoitten pohjana voi olla jonkin asteinen moraalinen satiiri. Välimatka antiikin satuihin voi sen sijaan vaihdella voimakkaasti. Toisinaan eläinsatutarjoilla on vähemmän tekemistä sadun kuin erään satiirilajin: ihmistyyppikarikatyyrin kanssa. Tämän kukoistuskauti oli ennen kaikkea 1600-1700-luvulla (vaikka Dickens vielä harrasti sitä), mutta on uudelleen päässyt oikeuksiinsa juuri sarjakuvissa.

Satumaailma, joka tukeutuu hyvin voimakkaasti molempiin satiiriperinteisiin, esiintyy Marten Toonderin Tom Puss -sarjakuvassa, jonka tapahtumat sijoittuvat Bumblestonen kaupunkiin, vanhanaikaiseen ja hieman satumaiseen ympäristöön, jota hän kuvailee siron yksityiskohdattaisiin piirroksiin. Eläimet ovat muuttumattomia, mutta hyvin yksilöityjä tyyppikarikatyyrejä, huolellisesti vanhojen satuperinteiden mukaan valittuja eri eläinlajien edustamia luonnetalleja - nokkela kissa Tom Puss, uskollinen ja hyväsydäminen karhu Bumble, kopea kukko markiisi von Chantelere jne. Tämän hahmogalleriansa

avulla Toonder näyttelee aina uusia satunäytelmiä, joihin hän kätkee enemmän tai vähemmän opetusta, jotka voivat sisältää niin yhteiskuntakeittiä kuin tapaopetusta.

SOTAA LAPSELLE

Silmiinpistävän erilaisella tavalla toimivat belgialaisen Raymond Macherot'n eläimet sarjassa Klorofylli, varsinkin sarjan kahdessa ensimmäisessä albumissa. Maailmaa tarkastellaan niissä pieneläinten perspektiivistä ja erotetaan taistelun eri osapuoliksi rosvoilevat rotat ja rauhantahtoiset eläimet. Macherot'n eläimet eivät ole tyyjoittavat vaan yksilöitä, joita rajoittavat vain heidän fyysiset mahdollisuutensa. Sarjan symboliikka lepää epävakaalla allegorisella pohjalla - se kertoo tosiasiallisesti lapsen tasolla sodasta ja heikkojen puolustautumisesta vahvoja vastaan.

Eläinrakenne klassisissa Aku Anka -versioissa käsittelee samoin perin pohjin heikkojen ja vahvojen asetelmaa, vaikkakin symboliikka on abstraktisempaa koska kyseessä ovat täydellisesti inhimillistetyt eläimet. Päähenkilöt ovat pieniä ja heikkoja ankoja kun taas suurin osa muista hahmoista ovat suuria, kovasti koiraa muistuttavia aikuishahmoja. Siten on jo heti alusta vakiintunut Aku Ankan rooli pienenä miehenä, kyynärpäätaktisen maailman synnyttäjänsä häviäjänä.

DON QUIJOTEN VELI

Huomattavin Aku Ankan piirtäjästä, Carl Barks, loihti eläinhahmoista esiin muitakin ominaisuuksia. Parhaimmissa kertomuksissaan hän teki tarinoistaan inhimillisiä sankarikertomuksia, toisin sanoen tarinan epäsankari osoittautuikin varsinaiseksi sankariksi. Eläinkarikatyyreistä tulee eräs komedian ja sankari-epoksen peruskivistä. Aku Anka muuttuu Cervantesin "Don Quijoten" ja Jovcen "Leopold Bloomin" valjeksi - sankarillisuuden muotokuva ankaksi muuttuneesta ihmisestä, luultavasti yksilöistä naurettavimmasta.

PAHANSUOPA VILLIKISSA

Sarjakuvapiirtäjä Walt Kellyn eläinhahmot palvelevat toista tarkoitusta. Hänen Pogonsa oli päivälehtisarja, joka usein pilkkasi ajankohtaisia poliittisia ja älyllisiä keskusteluita. Sarjan koko muotoilu oli petollinen, melkein mielitelevän charmikas: Floridan soilla asustelevia pehmeiden pyöreitä, suloisia eläimiä, joiden keskustelu vaikutti lystikkäältä hölynpölyltä. Menetelmällään Kelly sai lukijoikseen kaiken ikäisiä tiedostavia ihmisiä, ja hän onnistui jopa sulattamaan yhteen

nallisen erottelun ja luonnon väärinkäytön riski ole sittenkin suurempi vähiten inhimillistetyissä sarjoissa? Kaikesta huolimatta luulisi lasten helpommin pitävän juuri niitä realistisempina.

Ongelmallisinta satueläinten käyttö on juuri pienille lapsille

SURE, MAC, WHERE TO?

NEW YORK, CABBIE.

SORRY, I DON'T MAKE OUT-OF-TOWN TRIPS, AN' ANYTHIN' OVER 1,000 MILES IS DEFINITELY--! HUH? Y- YOU'RE A TALKING CATERPILLAR?!?

DECIDEDLY, THE NAME IS SHOALS, SIR. HEMLOCK SHOALS-- INTER-DIMENSIONAL DETECTIVE.

Howard the Duck

lastensarjamuodon ja 1800-luvun poliittisten pilapiirrosten eläin-symboliikan, kuten esim. kommunistien metsästäjä Joseph McCarthysta hän teki pahansuovan villikissan.

KAVALA TIKARINTERÄ

Muttei Kellyn muoto ole toki pelkkää muotoa. Jollakin tasolla nämä viehättävät olennot sointuvat loistavasti hänen ystävälliseen, aavistuksen verran tunteelliseen humanismiinsa. Samaa ei voi sanoa 1960-luvun tärkeimmistä eläinsarjasta, vaikka sen eläimet näyttävät ensisilmäyksellä yhtä suloisilta kuin Kellyn hahmot. Robert Crumbin Friz-kissa polveutuu viehättävistä lastensarja-eläimistä, mutta Crumbin piirrostyylissä piilee piikki, joka väristää söpöt eläimet groteskeiksi. Crumbin satiiri, joka piilee graafisissa vivahteissa enimmäkseen, heittäytyy vastustamaan amerikkalaista muoti- ja nuorisokulttuurin kyynisyyttä ja itsekkyyttä. Hänen eläinhahmonsia ovat osittain tyyppikarikatyyppejä - päähenkilö ei ole turhaan kissa.

HELPPO OIKOTIE

Crumb on jo kauan pysytellyt ainoana eläinhahmoja käyttäneenä amerikkalaisena aikuissarjakuvan piirtäjänä. Monet käyttävät eläimiä yksinkertaisesti vain piirrostapana jolla voidaan luoda koominen tai terävöittävä etäisyys. Epäilemättä siitä voi tulla myös

helppo oikotie saada tyhjäänväisistä tarinasta moni-ilmeisempi. Mutta moni piirtäjä on onnistunut välittämään jotain todella erityistä eläimillään. Greg Irons käyttää apunaan paviain ruumista kuvatessaan alakuuloisesti ikääntyntä kansalaista ja Art Spiegelman antaa ainutlaatuisen tyyliin kuvan natsismin juutalaisvainoista eläinten välityksellä.

NAURAVA LEHMÄ

Myös muutamat ranskalaiset aikuissarjakuvapiirtäjät ovat tehneet eläinsarjakuvia, mikä oikeastaan voisi hämmästyttää enemmän kuin se että amerikkalaiset ovat niitä tehneet, sillä Ranskalla ei ole samanlaista alan traditiota kuin USA:lla. Onhan toki joitakin klassikoita - suurin inspiraation lähde lienee ollut Benjamin Rabier, joka vuosisadan alussa loi mm. hahmon "La Vache Qui Rit" (Naurava lehmä).

Nuoret ranskalaiset lähtevät eläinhahmoissaan vahvasta vastakain asettelevista lähtökohdista. Jean-Claude Denis kertoo kepeän allegorisesti uhanalaisesta villieläinmaailmasta sarjassaan "Annie Mal", kun taas Regis Franc pani kirjallisesti värityneiden pienoisnovelliensa ihmisten hartioille ironiset eläimen päät.

NAKKE NAKUTTAJA

Täällä Skandinaviassa on ilmestynyt viime vuosina pari erityisen kiinnostavaa eläinsarjaa. Ne antavat myös lisävalaistusta lajin erityismahdollisuuksista. Tanskalainen kustannusyhtiö Interpresse hankki itselleen

vuosina 1978-79 oikeudet tuottaa itse kaksi albumillista amerikkalaista Nakke Nakuttaja -sarjaa, jotka annettiin Freddy Miltonin kirjoitettaviksi ja kuvitettaviksi. Miltonille sopi loistavasti sen jo valmis mielikuvitusmaailma ja hän onnistui ihailtavan vaivattomasti pyrkimyksissään, vaikkei voinutkaan vaikuttaa mitenkään sarjan perusrakenteeseen. Hän käytti hyväkseen Nakke Nakuttajan vahvasti tyyliin yhteyksuntaa parissa satiirisessa sadussa, joissa on sekä Toonderin että Barksin piirteitä.

PIENI LABORATORIO

Ensimmäinen albumi "Möykky tulee" kertoo kuinka Naken kaupunkiin putoaa pieni avaruuslento, joka kiihdytti kaikenlaisia sosiaalisia ja inhimillisiä voimia. Toinen, "Iloiset pisarat", kuvaa uuden päähtymysaineen nousua ja tuhoa irvailen huumetottumuksia, huume-politiikkaa, ymörinön saatutumista ja kapitalistista liiketoimintaa. Milton hyödyntää näin eläinyhteyksuntaa kuin pientä laboratoriota, jossa hän jalostaa ja kitkee oman yhteiskuntamme asioita.

Freddy Miltonille eläinhahmot antavat mahdollisuuden tehdä äärimmäisen ilmaisuvoimaisia graafisia karikatyyppiejä. Hän ei niinkään välitä tavallisista eläinluonnemalleista, vaan voi olla kyllin epäortodoksinen käyttäköseen sammakkoa ammattipetturijana, pitkän, heikon ja taipuisan ruumiin alle kätkeytyvänä limaisena henkenä.

Eläinsarjan tekijöiden ei kuitenkaan tarvitse keksiä kokonaista eläinmaailmaa. Hän voi panna puhuvan eläimen ihmisten yhteiskuntaan. Juuri näin tekee Ulf Frödin albumissaan "Xlgen är lös", joka ilmestyi 1977 ja jonka taustumapaikka on selvästi määri-

Frödinin sarja on samalla kertaa hauska hulluttelu, joka rakentuu puhtaasti painottuen hirven koomisiin sopeutumisyrityksiin ollen samalla yhteiskuntakriittinen tarina, joka osoittaa selkeiden yksilöitten vaikeudet selviytyä yhteiskunnassa, joilla ei ole parhaat edellytykset siihen.

Varmasti on runsaasti myös huonoja eläinsarjoja, joissa eläimet ovat kaavamaisia, sisällönsä totunnaismuotoja. Ikävä kyllä on ruotsalainen sarjakuvalehdistö lisännyt tämän sortin kamaa - Fix och Foxi, Vekkuli Ville, Nalle Puh. Ratkaiseva virhe näissä sarjoissa ei ole se, että ne ovat eläinsarjoja, vaan se, että ne ylipäättänsä ovat olemassa.

Mutta parhaat eläintarinat rakentavat oman maailman, joka heijastaa meitä tavallisia ihmisiä persoonallisella tavalla - se on inhimillinen kuvallinen komedia, Kesäyön unelma, jossa ihmiset saivat aasinpään.

By Göran Råde
Suomennos: Anne Lehtikari

teltävä Tukholmalaismiljö.
Skansenin eläimet yrittävät teh-

dä vallankumouksen ja karata.
Ainoa joka pääsee ulos on nuori
hirvenvasa Putte. Hän onnistuu
esiintymään ihmisenä, mikä ei
kuitenkaan helpota selviytymään
ihmisten parissa.